Ա. Տարի — Թիւ 83

Չորեքշաբթի, 17 Նոյեմբեր 1915

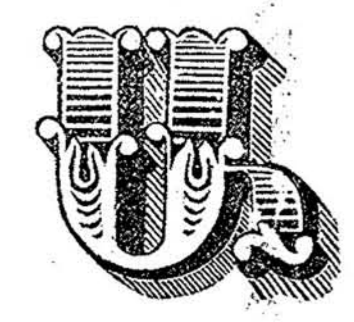
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԻԷՄ

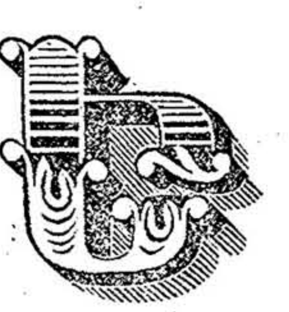
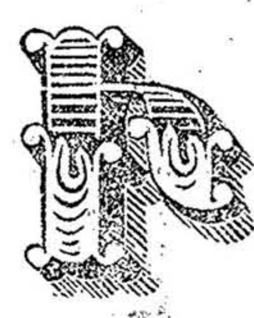
ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

		Տարեկան	Վեցամսեայ
ԵԳԻՊՏՈՍ . .	Ղ. Ո.	80	40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ	ՖՐ.	20	10

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵԼ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ՝ ԼԵՒՈՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱԲԱԹԸ ԵՐԵՔ ԱՆԳԱՄ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Շարա Ապու Տարտար, Թիւ 16

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

ՀԱՍՑԷ

Journal AREV

B. P. № 600

Alexandrie, EGYPTE

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏՆՕՐԷՆ-ԽՄԲԱԳՐԱՊԵՏ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ

ՊՕՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԱՍՆԱԽՈՒՄԲԻՆ

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մեր Պօր-Սայիտի Թղթակիցը կը հաղորդէ մեզի լուր մը — Տեղական Մասնախումբին հրաժարականը—որ մէկէ աւելի տեսակէտով նշանակելի ու ցաւալի է։

Երբ վերջին անգամ Թերթիս արտօնատէրին ու խմբագրապետին հետ Պօր-Սայիտի մեր գաղթականներուն այցելեցինք, Քէմբին «հայկական կազմակերպութիւնը» չատ Թերի գտանք։ Մեր խմբագրապետը յօդուածաշարքով մը այդ Թերութիւնները մատնանիշ ըրած ըլլալով արդէն, չպիտի ուզէի անդրադառնալ նոյն նիւթին վրայ, եթէ Տեղական Մասնախումբին հրաժարականը չի գար անգամ մ'ալ ապացուցանելու թէ պակաս բան մը կայ Քէմբին հայկական բազմաբարդ կազմակերպութեան անուածոյքին մէջ, պակաս բան մը՝ որ արգելք կ'ըլլայ մեքենային կանոնաւոր քալելուն։

Մեր Կիլիկեցի հիւրերուն հոգածուներն ու խնամակալները չե՛ն որ կը պակսին. ամենէն առաջ կայ, բնականաբար, Ազգային իշխանութիւնը—Ս. Առաջնորդ Հայրը, Քաղաքական Ժողովներն իրենց երկու պատուիրակներով և Առաջնորդարանի ներկայացուցիչը—. յետոյ կուգան Տեղական Մասնախումբը, Գահիրէի և Աղեքսանդրիոյ Կարմիր Խաչերը, Բարեգործականը, պատահական Նպաստամատոյց խումբերը կամ անհատները. ու չմոռնանք որ գաղթականներն ալ իրենց մէջ ամբողջ «կազմակերպութիւն» մ'ունին, Վարչական Ժողով մը, եկեղեցականութիւնը, ոստիկանները, գիշերապահները... ։ Կառավարական կարգադրութեանց և անգլիացի պաշտօնէութեան վրայ, ինչպէս նաև հիւանդանոցի բաժնին վրայ չենք խօսիր, որովհետեւ անոնց վրայ խօսելիք մը չկայ. կարելի չէ երեւակայել այս վերջիններուն կատարելութեան ու կանոնաւորութեան տարիճանը։ Միայն ազգային հոգատարութիւնն է որ խճողուած, խառնափնթոր ու միանգամայն անկարգ ու Թերի է։ Գաղթականները այսչափ չատ հոգածուներ ու խնամակալներ ունենալով հանդերձ՝ նախանձելի վիճակ մը ներկայացընելէ հեռի են։ Վերը Թուարկուած բազմաթիւ խնամակալներէն ո՛չ մէկը սակայն վայրկեան մը պարապ կ'անցընէ. ամէնքը իրենց գործին նուիրուած՝ հոգւով մարմնով կ'աշխատին. հակառակ ասոր՝ քաղուած արդիւնքը Թափուած ճիգին չհամապատասխաներ... ։

Պատճա՞ռը.— «գժոխային ենթաբիկներ» պիտի ըսէին անոնք որոնք սովոր են ամէն բան մռայլ գոյնով տեսնել, ամէն բանի մէջ յետին միտքեր, մեքենայութիւններ կամ գեղծումներ որոնել։ Ո՛չ, պատճառը այս չէ՛։ Մենք բոլոր աշխատողներուն անկեղծութեանը հաւասարապէս կ'ուզենք յարգանք ընծայել։ Մեր հաստատ համոզումով՝ պատճառը միայն և միմիայն՝ ուղղութեան ու կազմակերպութեան, վարչական ուսումնասիրուած կարգ ու սարքի, սիստէմի ու չարգաւորութեան, աշխատութեան ներդաշնակ բաժանման և վերջապէս՝ կարգապահութեան պակասն է։ Ծիգերու համախմբում մը կայ, մինչդեռ պահանջուածը՝ ճիգերու համակարգութիւնն է։ Պօր-Սայիտի հայկական կազմակերպութիւնը, այնպէս ինչպէս մենք տեսանք վերջին անգամ, խաւաքարտէ չինուած անկայուն, անհաւասարակշիռ դղեակ մըն էր. առաջին հովը բաւական պիտի ըլլար ամբողջ կառուցուածքը հիմն ի վեր տապալելու։

Այս «հայկական»—ո՞հ, որչա՜փ— կազմակերպութեան ամենահիանդոտ կողմը Տեղական Մասնախումբն էր։ Այս Մասնախումբը ո՛չ միայն ներքին յարակցութենէ զուրկ էր, այլ բոլորովին իր գլխուն, իր բաղդին ձգուած էր Ազգ. իշխանութեան կողմէ։ Պօր-Սայիտի սակաւաթիւ հայ գաղութին երկսեռ աղգայիններէն կազմուած այս մարմինը, որուն մէն մի անդամը անձնուիրութեան անժխտելի ապացոյցներ տուաւ, ո՛չ կանոնաւոր ժողով ունէր, ո՛չ արձանագրութիւն, ո՛չ պաշտօնական Թղթակցութիւն, ո՛չ կանոնագիր. ամէն ոք իր գիտցած կերպով, ինքնագլուխ կը գործէր։ Ասոր վրայ աւելցուցէք մարդկային սովորական կիրքերը, որոնց մէջէն յիշենք միայն ոմանց երեւնալու տենչը, և արդէն այս հիւանդոտ կազմին ամբողջ պատկերը ուրուագծած կ'ըլլանք։

Ազգային իշխանութիւնը առջի օրէն տեղեակ էր Մասնախումբին այս վիճակին. բայց ո՛չ մէկ գործնական տնօրինութիւն ըրաւ, մինչդեռ, մեր կարծիքով, բնաւ անկարելի չէր վարչական տնօրէնութեամբ մը կարգ կանոն մտցնել այս մարմնոյն մէջ որուն գոյութեան պէտքն զգալի էր։ Ընդհակառակը, կարծես Ազգ. Վարչութիւնը այսպէս կը տրամաբանէր։ — «Քանի որ այս մարմինը ինքն իր մէջ բաժնուած է, հիւանդ է, Թողունք որ ինքնիրենը փլչի, կործանի։» Արդարև Մասնախումբին անդամներուն բոլոր դիտողութիւնները, բոլոր գանգատները անլսելի Թողուեցան։ Այս հանգամանքներու մէջ՝ կը մնայ միայն զարմանալ թէ ի՞նչպէս աւելի չուտ չքայքայուեցաւ այս մարմինը։

Մեր Թղթակցին խորհրդածութիւններէն յայտնապէս կը հասկըցուի Թէ Ազգ. Վարչութիւնը ուրախ է ի տես այս բացասական արդիւնքին. «Գործեան ճանճոյցը քակուեցաւ... Տեղական Մասնախումբը ինքնիրմէն լուծուեցաւ, միանգամ ընդ միշտ ազատելով Ազգ. իշխանութիւնները իրենց խղճին վրայ դրուած ահագին բեռէ մը... ։ Կ'ըսեն թէ անոր լուծումէն ետք Առաջնորդարանը այլեւս ազատ պիտի զգայ ինքզինքը՝ շատ աւելի ազատ կերպով շարժելու եւ կտրուկ քայլեր առնելու, որոնց ճամբուն վրայ խոչընդոտ մըն էր Տեղական Մասնախումբ անունով ճանչցուած անկախ մարմինը»։ Մենք բնաւ համամիտ չենք այս կերպ մտածողներուն. Ազգ. իշխանութեան դերը՝ իր իսկ կազմած մարմինը ժամանակ մը վերջ, իր օրինական ու կորովի կարգադրութեանց բացակայութեամբը, իր լռութեան դաւադրութեամբը քայքայումի առաջնորդելուն մէջ չկայանար։ Կը կրկնենք Թէ, անկարելի չէ՛ր Տեղական Մասնախումբին մէջ կարգ կանոն մտցնել ու այս մարմինը օգտակար տարր մը դարձնել Պօր-Սայիտի ազգային կազմակերպութեան ընդհանուր կառուցուածքին մէջ։

Մեր Թղթակցին հետ մաղթելով առ այժմ որ գո՛նէ նախկին Մասնախումբին եռանդուն անդամներուն անհատական բարիկամեցողութենէն ու անձնուիրութենէն չի զրկուի Քէմբին գործը, մենք չատ կը վախնանք որ Պօր-Սայիտի աղգային խախուտ չինուածքին ուրիշ մասերն ալ հետզհետէ փլուզումի ու քայքայումի վիճակին ենթարկուին, եթէ Ազգ. իշխանութիւնը չարունակէ այն Թոյլ, անյարակից և անվարչագէտ ընԹացքը զոր ողբալիօրէն ցոյց տուաւ Պօր-Սայիտի գործին վերաբերեալ բոլոր ճիւղերուն և բոլոր խնդիրներուն մէջ։ Պօր-Սայիտի Քէմբը 4-5000 բնակիչներով նոր գիւղաքաղաք մըն է, որուն կազմակերպութեան գործը չատ աւելի լուրջ հոգածութեան և գիտակից ուշադրութեան պէտք ունի քան ինչ որ ցոյց տուաւ ցարդ Ազգային իշխանութիւնը։

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՕՏԱՐ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Միջագետքի մէջ.— Գերման սինեմա.— Հայ տարագիրներու կարաւաններ. — «Պէտք է» միջամտել:

Նիր-Իսք կը հրատարակէ վերջերս Թուրքիայէն Գահիրէ հասած անգլուհիի մը տեղեկութիւններուն մէջէն հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

Անգլուհին կը պատմէ Թէ ի՛նչպէս Ատանայէ, Պէյրութէ և ուրիչ տեղերէ օտար հպատակները տարուեցան Ուրֆա, ի՛նչ նեղութիւններ կրեցին ճամբան և ի՛նչպէս անոնց կիները ժամանակ մը վերջ վերադարձուեցան Իսքէնտէրուն և անկէ հանուեցան արտասահման, մինչ այրերը տակաւին կը մնան Ուրֆա։

Երբ տարագրուող օտարազգիներու կարաւանը հասաւ Եփրատի կամուրջը, ոստիկանները զանոնք կեցուցին հոն և Գերմանացի մը անոնց լուսանկարն առաւ։ Հազիւ կամուրջը անցած էին, հրաման տրուեցաւ կամուրջին միւս եզերքը վերադառնալու ուր նորէն լուսանկարուեցան. այսպէս երեք անգամ գացին եկան, և լուսանկարի գործիքը անդադար կը գործէր... ։ Վերջէն իմացուեցաւ որ Գերմանացին սինէմաԹօկրաֆի լուսանկարիչ մըն էր որ պաշտօն ստացած էր պատրաստելու ժապաւէն մը (Ֆիլմ) որ պիտի ներկայացնէր «1000 դաշնակից գերիներու ճամբայ հանուիլը դէպի Փոքր Ասիա»։ Անշուշտ այս ֆիլմը պիտի ցուցադրուի Կ. Պոլսոյ և Գերմանիոյ մէջ, բուռն ծափահարութիւններ խլելով հանդիսականներէն, որոնք իրենց խանդավառութեանը մէջ պիտի չկրնան ուշադրութիւն դարձնել յաջորդող չարքերուն համանմանութեանը և անոնցմէ ոմանց «կնացի» և «մանկական» կերպարանքին վրայ...։

Երբ օտար աքսորականները Սուրուճ հասան, իրենց ըսուեցաւ Թէ ժամ մը վերջը իրենց ճամբան պիտի չարունակեն. բայց յետոյ հրաման եկաւ որ հոն պիտի գիշերեն և յաջորդ առտու միայն պիտի ճամբայ ելլան դէպի Ուրֆա։ Թուրքերը կը պատրուակէին Թէ ճամբաները անապահով են աւազակներու երեսէն, բայց յետոյ, երբ աքսորականները ճամբուն երկայնքը հանդիպեցան ածխացած մարդկային դիակներու, հասկցուեցաւ որ այս յապաղումը դիտմամբ կարգադրուած էր, որպէսզի անոնք չի հանդիպէին տարագրուող հայ կիներու և մանուկներու կարաւաններուն, զորոնք գիշերով կը քալեցնէին դէպի իրենց հեռաւոր աքսորավայրերը և որոնց մէջէն ճանապարհին մեռնողները տեղնուտեղը կ'այրէին։

Ուրֆայի մէջ ամսօրեայ տառապագին կեանքէ մը վերջ՝ աքսորականներուն կիները, իրենց վերադարձին դէպի Հալէպ և Իսքէնտէրուն, հանդիպեցան 2000 հայ կիներու և տղաքներու որոնք Տիգրանակերտցիներու կարաւանը կը կազմէին. կիներէն չատերը անօԹութենէ ու յոգնութենէ կ'իյնային ու ճամբուն եզրը Թողուած կը մեռնէին. կը տեսնուէին նաև ճամբուն վրայ մինակ ձգուած մանուկներ. օտար կիներէն անոնք որ այս անտէր մանուկներուն մօտենալ կամ օգնել կը փորձէին՝ տմարդի կերպով կ'արգիլուէին իրենց ընկերացող ոստիկաններուն կողմէն։

Ուրֆայի կոտորածը սկսաւ օգոստոս 13ին. 150 Հայեր սպաննուեցան և մէկ քանի ոստիկաններ վիրաւորուեցան։ Երկու օր վերջը միայն աքսորականներուն Թոյլ տրուեցաւ վանքէն՝ որ իրենց աքսորավայրն էր՝ քաղաք իջնել, որ համեմատօրէն հանդարտ էր այլեւս, բայց դարձեալ օրական քանի մը Հայեր կը սպաննուէին. «ու կը տեսնէինք ազաւնները որոնք ասդին անդին նետուած դիակներուն վրայ կ'իջնային»։

Իսքէնտէրունի մէջ բաւական ըսկեռէ վերջ Սեպտ. 18ին ամերիկեան «Չեսթըր» մարտանաւը զրուեցան, ու այսպէսով վերջ գտաւ այս Թշուառ կիներուն Փոքր-Ասիոյ արհաւիրալից ճամբաներուն վրայ երթեւդարձի երկամսեայ ոդիսականը։ Ասոնք որչափ որ փառք կուտան հիմա գերութեան տաժանքներէն ազատուելնուն համար, սակայն հեռի են երջանիկ ըլլալէ, քանի որ իրենց այրերը տակաւին Ուրֆա կը գտնուին, ու իրենց մեծագոյն փափաքն այն է որ անոնք գո՛նէ փոխադրուէին քիչ մ'աւելի քաղաքակրթեալ տեղ մը. եթէ անոնց արտասահման հանուիլը կարելի չէ դեռ: Նամակագիրը ուրիչ տեղերու հայկական կոտորածներու և տարագրումներու վրայ կուտայ կարգ մը մանրամասնութիւններ որոնք իրենց ընդհանուր գիծերուն մէջ ծանօթ են մեր ընթերցողներուն։ Ուշադրաւ է որ, Տիգրանակերտի Թուրքերը ի սկզբան հակառակած են իրենց Հայ հայրենակիցներուն վրայ գործադրուած այս հալածանքներուն, սակայն ի վերջոյ լռած են և կոտորածը սովորական կերպով տեղի ունեցած է։

«Կը փափաքիմ, կ'ըսէ նամակագիրը, որ Անգլիոյ ժողովուրդը իրազեկ ըլլայ Թուրքիոյ ներսը տիրող աճռելի կացութեան, որպէսզի միջոց մը ձեռք առնուի փրկելու համար ո՛չ միայն մեր մարդիկը այլեւ տարաբաղդ Հայերը», և ամէն անոնք որ լաւատեղեակ են երկրուս կացութեան, անկեղծօրէն արձագանգ կուտան իր փափաքներուն։

Արդարեւ, երկու խնդիրները սերտօրէն կապուած են իրարու հետ։ Հակահայ շարժումը, եթէ այսպէս անարգել շարունակուի, գիւրաւ և շուտով կրնայ վերածուիլ ընդհանրապէս հակաքրիստոնէական շարժումի մը, ու այդ պարագային՝ Փոքր-Ասիոյ և Սուրիոյ մէջ արգելափակուած Անգլիացիներուն և դաշնակիցներուն, ինչպէս նաև չէզոք պետութեանց հպատակներուն կեանքերը հաւասարապէս պիտի վտանգուին։

Կ'ըսուի Թէ գերմանական և աւստրիական դեսպանները բողոքած են Դրան և խոստում առած են որ կոտորածները անմիջապէս պիտի դադրին։ Բայց ներկայ հանգամանքներու մէջ և անցեալին փորձառութեան հանդէպ՝ այս խոստումները անարժէք կը մնան և մարդ չզգարիր խորապէս մտատանջուելէ, ենԹադրելով իսկ որ վերոյիչեալ բողոքարկութիւնները լրջօրէն տեղի ունեցած ըլլան։ Կացութիւնը կը պահանջէ խիստ զօրաւոր միջնորդութիւն մը միացեալ քրիստոնեայ չէզոք պետութեանց կողմէ՝ Թէ՛ Կ. Պոլսոյ մէջ և Թէ Պերլին ու Վիեննա. բայց և այնպէս, ցորչափ Թալէաթ պէյ չարունակէ մնալ իր պաշտօնին վրայ իբրեւ կոչնատէրը այս արիւնի խրախճանքին, դժուար է տեսնել Թէ չէզոք պետութիւնները ի՛նչ գոհացուցիչ գործնական երաշխիք պիտի կրնան ձեռք բերել, իբրեւ արդիւնք իրենց պահանջումներուն։»

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ

ՉԷԶՈՔՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Մինչ դաշնակից երկիրներու Թերթերը առաւել կամ նուազ զայրութեամբ կը դատեն ու կը դատափետեն յունական յամերժացող չէզոքութիւնը, անոր պատասխանատու հեղինակները պէտքը կ'զգան զայն բացատրելու և արդարացընելու։

Կունարիսի օրկանը եղող «Էմպրոս» Թերթը վերջերս հրատարակեց երկար յօդուած մը այս խնդրոյն վրայ, որ աւելի պաշտպանողական մըն է ի նպաստ հելլենական չէզոքութեան, ինչ որ բնական է, տրուած ըլլալով նախկին նախարարապետին քաղաքական գործունէութիւնը Վէնիզէլոսի առաջին անկումէն ի վեր։

Յօդուածը, սակայն, հակառակ իր ձըգտումնաւոր բնոյթին, վերին աստիճանի չահեկանութիւն մը կ'ընծայէ, ըլլալով մէկ ամփոփումը պատերազմին սկիզբէն ի վեր Յունաստանի զինուորական աջակցութիւնը ձեռք բերելու. Նպատակաւ Վէնիզէլոսի և Կունարիսի Դահլիճներուն և Դաշնակիցներուն միջև կատարուած դիւանագիտական երկար ու անյաջող բանակցութիւններուն։

Անհասանելի «Էմպրոս»ի յայտնութիւնները։

Ֆրանսական Դահլիճը, յունուարի մէջ, յանձնարարեր է զինուորական ուժերու առաքում մը Պալքաններուն մէջ, նպատակ ունենալով ո՛չ թէ օգնել Սերպիոյ (որուն ոչ մէկ վտանգ կ'սպառնար յայնժամ) այլ Սերպիոյ մէջէն՝ յարձակում գործել Աւստրիոյ վրայ։ Զինուորական պատճառներով՝ արշաւանքը յետաձգուեցաւ։ Յետոյ տեղի ունեցան խիստ կարեւոր բանակցութիւններ ընդմէջ Յունաստանի և Երրեակ Համաձայնութեան։ Փետրվարի մէջ, Պ. Վէնիզէլոսի առաջարկուեցաւ Այտընի վիլայէթին մէջ հողային մեծ փոխարինութիւններ, ի վարձատրութիւն Յունաստանի զինեալ աջակցութեան Թուրքերուն դէմ։ Պ. Վէնիզէլոս պահ մը վարանեցաւ, Պուլկարական վտանգէն վախնալով, և կարենալ դիմագրաւելու համար զայն, որոշեց ընծայել, առժամապէս, միակ զօրաբանակի մը (մերձաւորապէս 15,000 հոգի) և յունական նաւատորմին օժանդակութիւնը։ Քոնսթանթին Թագաւորը, որ հակառակ չէր ծրագրին, այն կարծիքէն էր սակայն թէ նախընտրելի էր սպասողական դիրք մը բռնել տակաւին։ Վէնիզէլոս, անհամբեր, հրաժարական տուաւ։

Պ. Կունարիս, իշխանութեան գլուխ անցնելուն պէս, դիմումներ կատարեց Դաշնակից տէրութեանց մօտ՝ ապահովցնելու համար զանոնք Յունաստանի բարեկամական զգացումներուն մասին։ Դաշնակից Դահլիճները վերանորոգեցին իրենց առաջարկները, այս անգամ զգուշաւոր, որուն Կունարիսի նախարարութիւնը պատասխանեց պահանջելով Յունաստանի հողային երաշխաւորումը։ Այս երաշխաւորութիւնը պիտի տեւէր մինչև հինգ տարի՝ խաղաղութեան կնքումէն յետոյ։ Միեւնոյն ատեն՝ Պ. Կունարիս կ'ուզէր որ Յունաստանի տրուելիք հողային փոխարինութիւնները վերջնականապէս որոշուէին։ Այն պարագային ուր իր բոլոր պահանջքները ընդունուէին, Յունաստան պատրաստ կը յայտարարէր ինքզինքը իր զինուորական ուժերը ամբողջովին տրամադրելու Դաշնակիցներուն՝ Թուրքիոյ վրայ յարձակելու համար։

Հէլլէն Սպայակոյտը այն կարծիքը կը պաշտպանէր թէ Պոլսոյ վրայ արշաւանքը, յաջողութեամբ պսակուելու համար, Տէտէաղաճի ճամբով պէտք էր կատարուիլ, և թէ այս պատերազմին պէտք էր ձեռնարկել կա՛մ Պուլկարիոյ օգնութեամբը կա՛մ այս վերջինոյն դէմ պատերազմ հրատարակելէ յետոյ։ Ամէն պարագայի մէջ՝ պէտք չէր թշնամութիւնները սկսիլ ցորչափ Պուլկարիոյ դիրքը անորոշ մնար, անակնկալներու չենթարկուելու համար այս կողմէն։

Դաշնակիցները, առանց որոշ պատասխան մը տալու յունական առաջարկներուն, չի ծածկեցին Կունարիսի Դահլիճէն այն իրողութիւնը՝ թէ Պուլկար կառավարութեան հետ բանակցութեան մէջ էին զայն ալ շահելու համար իրենց դատին, և թէ հետեւաբար՝ Յունաստանի տրուելիք երաշխաւորութիւն մը՝ իր հողային ամբողջութեան մասին՝ պիտի կրնար խափանել բանակցութեանց բարւոք ընթացքը (Պուլկարիա պահանջելով, ինչպէս յայտնի է, Քավալան, Սէրէսը ու Տրաման)։ Յոյն կառավարութիւնը, ասոր ի պատասխան, ըսաւ որ Պուլկարիա արդէն դաշնակցութիւն կնքած էր Գերմանիոյ և Թուրքիոյ հետ։ Դաշնակից Տէրութիւններէն ոմանք չուզեցին հաւատալ. Յոյները առաջարկեցին այն ատեն՝ Պուլկարիոյ վերջնագիր մը տալ, պահանջելով որ իր դիրքը որոշէ, թէր կամ դէմ, որոշեալ պայմանաժամի մը մէջ։

Դաշնակիցները յարմար չի դատեցին այսպէս շարժիլ ու շարունակեցին բանակցութիւնները մինչև Պուլկար զօրաշարժին նախընթաց օրը.... Մնացածը յայտնի է։

Յունական չէզոքութեան պատճառներուն այս բացատրողականը մէկէ աւելի խորհրդածութիւններ կը թելադրէ։ Մտածել կուտայ նախ թէ Յոյները աւելի ճիշդ ու յստակ տեսեր են երկու բանի մէջ քան Դաշնակիցները. Թուրքիոյ դէմ յարձակման ձեւին ընտրութեան և Պուլկարիոյ յետին դիտումներուն նախատեսութեան խնդիրներուն մէջ։

Տարակոյս չկայ թէ կացութիւնը բոլորովին տարբեր կ'ըլլար այսօր Պալքաններուն մէջ՝ եթէ ընդունուած ըլլար յոյն պատերազմական ու դիւանագիտական ծրագիրը ընդդէմ Թուրքիոյ և ընդդէմ Պուլկարիոյ։ Շատ հաւանականաբար՝ այս վերջինը պիտի ստիպուէր տեղի տալու, Գերմանօ-աւստրիացիները շատ հեռու ըլլալով, զբաղած Ռուսերուն հետ Քարբաթեան լերանց վրայ։ Իսկ յանկոյն ենթադրութիւնը եթէ իրագործուէր, այսինքն եթէ Պուլկարիա զէնքով դէմ դնէր Դաշնակիցներուն, կացութիւնը լաւագոյն պիտի ըլլար քան այսօր, ուր մէկ կողմէն Դաշնակիցները զրկուած են յունական օժանդակութենէն, և միւս կողմէ՝ Պուլկարները զօրացած են կեդրոնական կայսրութեանց լեգէոններովը։

(Շարունակելի) Դ.Է.Տ

ԱՂԷՏԻ ԵՒ ՏԱՌԱՊԱՆՔԻ

ԱՇԽԱՐՀԻՑ

(Այց բիւրեանյ փախստականներին)

VIII

Ինչպէ՞ս էք գտնում, ընթերցող, երբ շաբաթներով և ամիսներով բացօդեայ ապրող փախստականներին պահում են հայրենիքից բերած նոյն կեղտոտ ցնցոտիների մէջ, առանց սպիտակեղէն մատակարարելու. վանքի խեղճ ու կրակ բաղնիսը նոր միայն (օգոստոսի վերջից) սկսել է գործել, որ հազիւ կարողանայ բոլորին բաւարարութիւն տալ կանոնաւոր կերպով։ Իսկ չորեղէնները դեռ թօփերով թափթփված տեսանք մատենադարանի սենեակներից մէկում, որոնցից միայն երեխաների համար էին փոխնորդ կարվել։

Իսկ ի՞նչ կ'ասէք, երբ անտառի մէջ կառուցանում են սանատօրիա, տեղաւորում են փախստականներից հազարաւոր ընտանիքներ անտառի զանազան մասերում, իսկ նրա միւս ծայրում օրերով թափթփված մնում են գիւղերի կոյտերը, որոնց կողքին փռված հարբերից ամէն մէկի մէջ տեղաւորում են յիսունից աւելի գիւղեր։ Ինքներդ գուշակեցէք, թէ ի՞նչ դարշահոտութիւն կ'առաջանայ դրանից ամբողջ անտառում։

Վերջապէս ի՞նչ կասէք, երբ բժշկական քննութեամբ վարակուած յայտարարած հում ջրերից՝ ծարաւից պապակված հօտի նման շարունակում են լիառատօրէն խմել փախստականները, որովհետեւ չեն կարողանում հասցնել նրանց համար եփած ջուր պահանջվող չափերով։

Նման թերութիւններ շատ շատ են, և մենք հեռուն կը գնայինք, եթէ թուէինք բոլորը մանրամասնօրէն։ Հացի և առհասարակ սնունդի մատակարարութիւնը անկազմակերպ է, բժշկական օգնութիւնը անբաւարար, սանիտարական հսկողութիւնը թոյլ։ Մահացութեան դէպքերի մէջ նուազ մասնակցութիւն չեն ունեցել, մանաւանդ սկզբում, սովից առաջացած մահերը։ Չէ՞ որ փախստականների մէջ եւս կան իւրօրինակ ճարպիկներ, որոնք գիտեն և կարողանում են մի քանի անգամ և մի քանի տեղերից ստանալ, մինչդեռ շատ խեղճեր, մանաւանդ՝ տղամարդուց զուրկ ընտանիքներ, յաճախ անմասն են մնում։

Բժշկական օգնութիւնն անբաւարար է՝ ամենից առաջ հէնց բերի կազմի եւ գործի թոյլ, անհամաչափ կազմակերպութեան շնորհիւ. Թւական յարաբերութիւններն ապացուցում են այդ բանը։ Երեւակայեցէք, որ էջմիածնի 3000 հիւանդ փախստականներից միայն 500—560 հիւանդներ են ենթակայ բժշկական կանոնաւոր խնամքի հիւանդանոցներում։ Ի՞նչպէս է անօրինվում մնացածների վիճակը։ 600 — 700 հիւանդներն նայւում են կայաններում, 100 — 150 հոգու՝ իրանց խմբված տեղերում, Մօսկվայի կոմիտէի ամբուլատօրիան ընդունում է 150 հիւանդներ օրական, գիւղում եւս մի ամբուլատօրիա ընդունում է նոյնքան, իսկ անտառում այցելում են բժիշկները 30 հիւանդի։ Դրանք կազմում են ընդամենը 1550—1760 հիւանդներ, այս կամ այն եղանակով ենթակայ բժշկական խնամքի։ Իսկ ի՞նչ են անում մնացած մօտ 1500 թշուառ հիւանդները, Աստուած գիտէ։ Նրանք բաղդի քմահաճոյքին են թողնված։ Դեռ մի կողմն ենք թողնում այն հանգամանքը, թէ ինչ բժշկական օգնութեան մասին կարող է խօսք լինել այն հիւանդների համար, որոնք դուրս են գրվում հիւանդանոցներից և կենցաղավարում են այն աննորմալ, դարշահոտ մթնոլորտում, ուր խմբված են այսպէս անուանված «առողջ» փախստականները։ Աւելացրէք դրա վրա այն կատարեալ անփութութիւնը, որ նկատվում է գիշերները դէպ ի դուրսը խմբված՝ բացօդեայ ապրող հիւանդ փախստականները։ Հերթապահութիւն գոյութիւն չունի։ Տրնքում, վա՜յ են կանչում, օգնութիւն են աղերսում խեղճերը. ոչ ոք չկայ. ոչ գթութեան քոյր, ոչ ֆելդշէր և ոչ բժիշկ։ Ու գիշերապահը դեռ առաւօտեանից աշխատանքի է ձեռնարկում, հաւաքում է գիշերվայ ընթացքում մեռածների դիակները։

Սանիտարական թոյլ հսկողութիւնը երեւում է ամենից առաջ այն բանում, որ ոչ մի միջոց չի ձեռնարկված փախստականների շուրջը կուտակվող աղտոտութիւնների դէմ։ Շատ անգամ վանքի կամ ճեմարանի բակով անցնելուց ստիպուած էք ձեր քիթը սեղմելու, իսկ այդ դժբաղդ ընտանիքները գիշեր ցերեկ մնում են այդ դարշահոտութեան մէջ։ Անշուշտ իրանք՝ փախստականները եւս անփոյթ են այդ բանում. մարդիկ աղտոտում են իրանց անմիջական շրջապատը, երկու քայլ հեռաւորութեան վրայ, և զարմանում, անգամ այրանում էք, երբ տեսնում էք, որ միայն երեխաները կամ հիւանդները չեն այդպէս վարվում, այլ նոյն իսկ առողջ հասակաւորները։ Որ փախստականները առ հասարակ մաքրասէր չեն, դա նկատված ընդհանուր երեւոյթ է և դրա մասին լաւ է որ այստեղ չը խօսենք։

Այս բոլոր հանգամանքները՝ բացերն ու սխալները՝ թւելուց յետոյ, կարծում ենք տարակոյս չը պիտի մնայ ընթերցողի մէջ, թէ ինչու մահացութեան դէպքերը օրէ ցօր սարսափելի չափերի է հասնում Էջմիածնի փախստականների մէջ. բացօդեայ կենցաղ, վարակված ջրեր, կեղտոտ, անհիմամ մարմիններ, բուեաւորված մթնոլորդ, զարշահոտ շրջապատ, վերջապէս անբաւարար ու անկանոն —«չոր հացին կապած»— սնունդ, ահա ծնող մայրերն ամեն կարգի հիւանդութիւնների և աղկարութիւնների, ահա իսկական գերեզմանափորերը հազարաւոր ընտանիքների, տասնեակ հազարաւոր առողջ կեանքերի։ Միայն այս կամ այն հիւանդութեամբ վարակված և արդէն մահվան ճամբան բռնած փախստականները չեն, որոնց տեսքը սարսափ է ազդում ձեզ վրա, և հոգեվարքի դալարումները դառն կսկիծով յուզում ձեր ներսը։ Շուրջ խմբված «առողջների» գալկահար դէմքերի վրա եւս կարդում էք չարագուշակ նշաններ։ Կարծէք մարդիկ մեռնում են՝ աստիճանաբար մահանալով. հիւծվում, մաշվում են, կմախքանում վերջին ծայր և ապա հետզհետէ հանգում ճրագի աղօտ լոյսի նման։ Շարունակ մահացող ու մեռնող տեսարանների և անդադրում կուտակվող դիակների մշտական ականատեսներն են առողջ մնացածները՝ մեծ ու փոքր, կին ու տղամարդ։ Կարո՞ղ էք երեւակայել այդպիսի մի զարհուրելի կոշմար։ Չէ՞ սարսափում արդեօք առողջ մնացածը, որ նոյն պայմաններում մնալով ինքը եւս վաղը միւս օրը պիտի անխուսափելիօրէն հետեւէ իր դժբաղդ հարեւանին։ Այդ հոգեկան սարսափը է՛լ աւելի է տրամադրում նրան մահվան թեկնածու դառնալու։ Ու նման ապրումները նոյնքան համատարած են, որքան համաճարակ են մահաբեր բացիլները։

Բայց այդ բոլորի հանդէպ շարունակում են տակաւին էջմիածնում գործող մարմինները իրանց աններելի անփութութիւնը ամենագլխաւոր հարցի նկատմամբ. կաշկանդել փախստականներին վանքում՝ բացօդեայ կենցաղով։ Չենք հասկանում, ունի՞ արդեօք էջմիածինը պայմանագիր բնութեան հետ, որ սա անձրեւներ չի անցայ Արարատեան դաշտում մինչ այն ժամանակ, երբ ինքը վերջապէս կը բարեհաճէ մահացող, ջերմող ժողովուրդին փրկել կացութեան աննորմալ պայմաններից։ Արդէն սեպտեմբեր ամիսն է, անձրեւային եղանակները մօտ են մեր շեմքին, իսկ էջմիածնում դեռ նոր են նախագծել բարակներ կառուցանելու։ Իսկ սոսկ նախագծից մինչև գործի կենդանի իրականացումը, դժբախտաբար, երկար տարածութիւն կայ՝ ըստ հայկական հաստատութիւնների աւանդական դանդաղկոտութեան։ Եթէ մինչև այժմ փախստականները գոնէ պատսպարուած լինէին վրանների տակ, այդքան հարկադրական չէր լինի բարակների հարցը։ Բայց իր ժամանակին չեն կառուցվել վրանները, այժմ էլ դանդաղում է բարակների կառուցման գործը։ Ինչո՞ւ զարմանալ այնուհետեւ, որ մահվան դէպքերը ահռելի չափերի են հասնում, որ Արարատեան ազատ դաշտը դարձել է մի իւրօրինակ ռազմաբեմ՝ իր դիակոյտերով և մասսայական գերեզմանոցներով։

Բայց ո՞վ է իսկական պատասխանատուն այս յանցաւոր անփութութեան հանդէպ։

(Մշակ) Բ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵՑԻՆԵՐԸ

ԲՈՐ-ՍԱՅԻՏԻ ՄԷՋ

(Սեփական թղթակցութիւն)

15 Նոյ. Երկուշաբթի

Կրկնակ Քաղ. Ժողովներու պատուիրակները, համաձայնութեամբ Գահիրէի Կարմիր-խաչի լիազօր պատուիրակ Պ. Ֆիշենկճեանի, հետեւեալ կարգադրութիւնները ըրին. Քէմբը 5 ճիւղերու կը բաժնուի. — Ա. Հիւանդանոց, Բ. Տկարակազմներու խոհանոց, Գ. Հանդերձարան Դ. Դպրոց, Ե. Արհեստանոց։ Առաջին 3 ճիւղերու հսկողութիւնը յանձնուեցաւ Կարմիր-խաչին, դպրոցը՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան կը մնայ, իսկ արհեստանոցները ուղղակի Առաջնորդարաններու միջոցաւ պիտի մատակարարուին։ Քէմբին մթերանոցը յետ այսու կը կոչուի «Ազգային մթերանոց», ուր պիտի մտնէ առանց բացառութեան գաղթականներու յատուկ ո և է իր։ Մթերանոցին հսկողութիւնը նմանապէս Կարմիր-խաչին ձգուած է։

— Տեղ. Մասնախումբին լուծուած օրն իսկ, Օր. Ատենապետուհիին հասցէին Սուտանի Հայ Տիկնանց Կարմիր-խաչէն եկած 100 եգ. ոսկինոց չէք մը, ի նպաստ գաղթականներու պէտքերուն, յանձնուեցաւ Ազգ. Իշխանութեանց պատուիրակներուն:

— Ամենակարեւոր այցելութիւն մը տարեկան կ'ըլլայ այսօր Հայկական քէմբը։ Ֆրանսական Գ.րդ նաւատորմի նորընտիր հրամանատարը, ընկերակցութեամբ իր թարգման ֆրանսահայ սպայ Պ. Արտաւազդ Խանճեանի և ուրիշ սպայի մը, քէմբ այցելեց այսօր, ու մեծ հետաքրքրութեամբ պտտեցաւ ամէն կողմ, առաջնորդութեամբ Տիկնայք Նեռուբեանի, Տէմիրճեանի, Առաջն. ներկայացուցչին ու Տքթ. Զիւրիւքեանի։ Մասնաւորապէս աչքէ անցուց երկու խոհանոցները, քննեց կերակուրը, գործածուած նիւթերը ու համոզում գոյացնելով սնունդի քանակը աւելցնելու անհրաժեշտութեան, անպաշտօն կերպով բարելաւում մը յուսադրեց։ Հրամանատարը խիստ գոհ մնաց վարժարանէն, դիտեց մարմնամարզի դասը ու քաջալերական խօսքեր ըրաւ։ Աղջիկներու Թ. 13 դասարանին վարժուհին, ինքն ալ իր աշակերտուհիներէն ո՛չ աւելի տարիքոտ, ձեռագործներու մէկ քանի նմոյշներ ի ձեռին մօտեցաւ հրամանատարին, որ շնորհակալութեամբ ընդունեց, և երկու դաղ. ոսկի յանձնեց Տիկ. Նեռուբեանի այդ դասարանին համար։ Մեկնումի պահուն գաղթականները ծափերով պէտք եղած պատիւները ընծայեցին։ Պ. Հրամանատարը վերջին ծայր զգածուած ըլլալը յայտնեց։ Առաջնորդարանի ներկայացուցիչը, իբր քէմբի յիշատակ, պատկերներու գեղեցիկ սեռի մը նուիրեց հրամանատարին։

—Նախորդով գրած էի գաղթականներու անունով Տիկ. Էլկուսի քաշուած հեռագրին մասին, որուն սապէս պատասխանած է այդ պատուական անգլուհին.

«Հաճեցէք իմ սրտագին շնորհակալութիւններս յայտնել պետերուն, իրենց ազնիւ զգացումներուն համար: Թո՛ղ վստահ ըլլան որ չպիտի մոռնամ զիրենք եւ իրենց ժողովուրդը, ու պիտի ընեմ իմ կարողութեանս սահմանին մէջ կարելին՝ օգնելու համար իրենց: Մասնաւորապէս մեծ է իմ կսկիծս իրենց խեղճ կիներուն համար որոնք արմատախիլ բաժնուած են բոլոր այն բաներէն որոնք այնքան թանկագին էին իրենց համար:»

— Կիրակի քէմբ այցելեց նաև Գահիրէի Էճիբշըն Մէյլի Թղթակիցը Պ. Ռուօտհըմ։

* * *

Շաբաթ օրուան Ցուսաբերի մէջ Բոր-Սայիտէն նամակ մը, «Արթին Գէորգեան» ստորագրութեամբ, կը խօսէր Սուէտիացի պարկեշտ օրիորդի մը պարկեշտ իտալուհիի մը կողմէ մէկ գիշեր Բոր-Սայիտ տարուելուն վրայ, որուն համար Առաջնորդարանի ներկայացուցիչ Պ. Թոքաթը պատասխանատու նկատելով կը յայտնէր թէ Տեղ. Մասնախումբի անդամներէն երկքը այդ պատճառաւ իրենց հրաժարականները ղրկած են Ս. Առաջնորդին։

Այս մասին ճշմարտութիւնը իմանալու համար երէկ դիմեցինք Ս. Առաջնորդ Հօր, որ յայտնեց թէ Քաղ. Ժողովոյ անդամ Արամ պէյ Արշակեան քիչ առաջ Բոր-Սայիտէն դառնալով իրեն պատմած է թէ Պ. Թոքաթ ո և է պատասխանատուութիւն չունի այդ անկարգութեան մէջ, ինչպէս որ Տեղ. Մասնախումբի հրաժարականն ալ ո և է կապ չունի այդ խնդրին հետ...։

Աւելցնենք մեր կողմէ՝ թէ Պ. Թոքաթ քէմբի մէջ ամենախղճամիտ ու եռանդուն գործող մը եղած է, որուն պաշտօնավարութիւնը մինչև հիմա ո և է դիտողութեան տեղի տուած չէ։ «Արթին Գէորգեան»ը դիմակաւոր մըն է անշուշտ, գուցէ նախանձոտ աշխատակից մը Պ. Թոքաթին, որ իր դարբնած սուտը «Ցուսաբեր»ին քշելու դիւրութիւնն ունեցեր է...։

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(«Լէօ ցը Քաիր»էն)

Պարսկական թերթերը կը ծանուցանեն թէ նախկին նախարարապետ Սիբահտար Ազամ պատերազմական նախարար անուանուած է։

Սիբահտար Ազամ (տիտղոս մը որ «դերագոյն պետ» կը նշանակէ) Հիւսիսային Պարսկաստանի ամենէն ազդեցիկ և հարուստ անձնաւորութիւններէն մէկն է: Ինքն է որ պարսիկ և հայ կամաւորներուն գլուխը անցած, որոնց միացած էին Պախթիարցիները, 1909 Յուլիսին տապալեց նախորդ միապետական կառավարութիւնը և Մօհամմէտ Ալի Շահը։ Ռէշտի և Թէհրանի մէջ իր ունեցած մեծ շահերուն պատճառաւ, Սիբահտարը շարունակ յարաբերութեան մէջ գտնուած է

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷ

15 Նոյեմ. 1915ի վիճակահանութիւնը

1886ի պարտաթուղթեր

Ա. ՊԱՐԳԵՒ, Ֆր. 50,000 թիւ 131,466

Հետեւեալ 25 թիւերը կը շահին 1000ական Ֆր.

33184	164380	207312	261834	312371
58593	165435	208614	269825	347961
67092	181239	208973	276795	356374
99235	198756	213462	281629	358969
160441	200936	216445	285352	395941

1903ի պարտաթուղթեր

Ա. ՊԱՐԳԵՒ, Ֆր. 50,000 թիւ 516,808

Հետեւեալ 25 թիւերը կը շահին 1000ական Ֆր.

425845	522554	600982	695271	752860
440584	527839	640673	733275	766017
440744	559007	640744	734824	767946
473911	569763	648529	740858	772450
500786	571313	670303	748959	787568

1911ի պարտաթուղթեր

Ա. ՊԱՐԳԵՒ, Ֆր. 100,000 թիւ 261,316

Ֆր. 10,000 թիւ 195,962

Հետեւեալ 24 թիւերը կը շահին 1000ական Ֆր.

10855	135095	197276	280118	341015
37669	147022	220513	295908	360650
38072	158109	223075	310317	261076
54911	166355	240053	320020	382137
115991	189830	250248	340995	

ռուս իշխանութեանց հետ, որոնց վստահութիւնը գրաւած ըլլալ կը կարծուի իր վերադարձը պատերազմական նախարարութեան՝ կը թուի ցոյց տալ թէ Գերման էնթրիկները չեն յաջողած... գլխէ հանել Թէհրանի կառավարութիւնը։

Ժընէվ, 4 Նոյեմ.

Պէրլինէն կը հեռագրեն թէ պարսկական դեսպանը, Օհաննէս խան, պիտի մեկնի գերման մայրաքաղաքէն՝ հաւանաբար ուրիշ դիւանագիտական պաշտօն մը վարելու համար։ Իր յաջորդը՝ Հիւսէյին Կուլի խան, նախկին նախարար արտաքին գործոց, արդէն Պէրլին հասած է։

Այս լուրին տակը Էքօ տը Բարի կ'աւելցնէ իր կողմէն իբր ծանօթութիւն. «Օհաննէս խան Հայ մըն է. անձնական բարեկամ Պարսկաստանի նախորդ խնամակալ՝ Նասր-ուլ-Մուլքի։»

(Յովհաննէս խան Մասեհեանի Պէրլինի պարսկ. դեսպանութեան պաշտօնէն ետ կանչուած ըլլալը մենք ծանուցած ենք «Արև»ի յուլիս 5ի թիւով, առնելով «Մշակ»էն. հաւանօրէն իր յաջորդին նոր Պէրլին ժամանումին պարագան է որ հայազգի դեսպանին յետս կոչման վրայ խօսիլ կուտայ կրկին։ Աւելցնենք թէ Մասեհեան խան Շէքսբիրի լաւագոյն հայ թարգմանիչն է։ Ծ. Խ.)

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՄԻԹԻՆԿ ՄԱՆՉԷՍԹԸՐԻ ՄԷՋ

Հոկտ. 25ին Մանչէսթըրի Միսլընս Հօլ սրահին մէջ գումարուեցաւ հայանպաստ միթինկ մը որուն գլխաւոր ատենախօսներն էին Տերկոմս Պրայս և Ուէլըրն եպիսկոպոսը։

Տերկոմս Պրայս ըսաւ. «Պելճիքայի, Ֆրանսայի, Բոլոնիոյ, Սերպիոյ և մեր երկրին տառապանքները ո՛րչափ որ մեծ եղած ըլլան, անոնցմէ ո՛չ մէկը կրնայ իր մեծութեամբն ու ահաւորութեամբը բաղդատութեան դրուիլ այն տառապանքներուն հետ որոնք մաս կազմեցին հայկական կոտորածներուն։ Հայերը օսմանեան հպատակներուն ամենէն օրինապահ տարրը կը կազմէին. անոնք մեզի չափ զարգացած և քաղաքակրթութեան կատարելութիւններուն ընտելացած էին։ Թուրք կառավարութիւնը պատերազմին սկիզբէն իսկ միտքը դրած էր այս ամբողջ ժողովուրդը ոչնչացնել։ Այս գործին մէջ մոլեռանդութիւնը դեր չունեցաւ. իսլամ ժողովուրդին կողմէ ո՛ և է կրօնամոլ կիրքի բորբոքում տեղի չունեցաւ։ Ամբողջ գործը կառավարութենէն բղխեցաւ։ Այն կարծիքը թէ Հայերն իրենք տեղի տուին կոտորածներուն իրենց արարքներով՝ բացարձակապէս անհիմն է։ Ինչ որ պատահեցաւ՝ թրքական կայսրութեան իշխանութիւնը իրենց ձեռքն անցուցած անխիղճ չարագործներու խմբակին մէկ յարձակումն էր։»

Ուէլըրն եպիսկոպոսը ըսաւ. «Միակ քրիստոնեայ պետութիւն մը կար որ կրնար՝ եթէ ուզէր՝ վերջ մը տալ այս կոտորածներուն։ Այդ պետութիւնը Գերմանիան էր։ Այդ երկրին վրայ ծանրացող բազմաթիւ վատչուէր արարքներուն մէջէն՝ աստուածային դատաստանին առթողն առջեւ ամենէն ահաւորը ա՛յն է՝ որ գերման կայսրութիւնը կը քաջալերէ ու կարող կը կացուցանէ Թուրք կառավարութիւնը քրիստոնեայ ժողովուրդ մը բնաջինջ ընելու։ Ահա այս է Գերմանիոյ դէմ իմ բերած ամբաստանութիւնս։»

Նիւ Եորքի «Ինտիփէնտէնթ» թերթը իր 18 Հոկտ.ի թիւին մէջ Հայկական կոտորածներուն վրայ կարճ բայց ազդու յօդուած մը ունի որ կ'սկսի այսպէս.

«Կրօնական կոտորածներուն ամենէն մեծածաւալը և ամենէն վայրագը զոր աշխարհ տեսած ըլլայ դարերէ ի վեր՝ այսօր գործադրուելու վրայ է Թուրքիոյ մէջ»։

Կացութիւնը ամփոփ կերպով պարզելէ վերջ՝ խմբագիրը կը հարցնէ.

«Այս անելի պարագային մէջ, ի՞նչ կրնանք ընել մենք Ամերիկացիներս՝ որ մեր այնքան դրամը և այնքան անձնուէր կեանքերը զոհած ենք Թուրքիոյ վերածնութեանը համար։»

Ահա՛ իր պատասխանը.

«Մեր բանակը կամ նաւատորմիղը չկրնար մինչեւ Թուրքիա հասնիլ։ Մերինէն աւելի զօրաւոր բանակներ այժմ զայն կը հարուածեն ու կը պաշարեն։ Ապաքէն Թուրքեւս այլեւս ինքզինքին չպատկանիր։ Կ. Պոլիսը պաշտպանող ռազմամթերքը կուգայ Գերմանիայէն։ Թրքական բանակը առաջնորդուած է Գերման սպաներով։ Բ. Դուռն մէջ Գերմանիոյ կամքն է որ կը թագաւորէ։ Կրնա՞նք ուրեմն ըսել թէ Գերմանիան պատասխանատու է այս կոտորածներուն համար։ Անշո՛ւշտ, անտարակո՛յս, թէեւ ոչ ուղղակի։ Գերմանիա կրնար փափաքած չըլլալ զանոնք։ Բայց ինք պատերազմով զբաղած էր, ու իր պատերազմական նախարարութիւնը չմտածեց զանոնք արգիլել։

«Մենք կոչում կ'ընենք Քրիստոնեայ Գերմանիային, որպէսզի արգիլէ Թուրքիան՝ իր կայսրութեան մէջէն քրիստոնէութիւնը արմատապէս բնաջնջելէ։ Այս երկրին հանրային կարծիքը մէն մի օրկանին կոչ կ'ընենք մեր այս դիմումին ձայնակցելու։ Աշխարհի հանրային խղճմտանքին ձայնը կրնայ չանսացուիլ Կ. Պոլսոյ մէջ, բայց պէտք է լսուի ան Պերլինի մէջ։

«Սակայն Թուրքիոյ վերջին դատաստանը մօտալուտ պէտք է համարել։ Աշխարհ մինչեւ վերջը հանդուրժեց անհանդուրժելի Թուրքին։ Անոր եղեռնագործութիւնը պատուհասի համար Երկինքին կ'աղաղակէ. «Ո՛վ Տէր, քու խողխողուած սուրբերուդ վրէժխնդիր եղիր»։

«ՆՊԱՍՏԱՄԱՏՈՅՑ»ԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտ. 19ին Աղեքսանդրիոյ մէջ տեղի ունեցած Թեմական Համագումար Ժողովը կազմած էր «Եգիպտահայ Նպաստամատոյց Մարմին»ը, ընդ հովանաւորութեամբ Պօղոս փաշա Նուպարի և մասնակցութեամբ թէ նոր և թէ Հիմնադրամի նախկին յանձնախումբին անդամներուն՝ որպէսզի ազգին հետզհետէ ընդարձակուող կարօտութեանց առջեւ զարկ տայ Եգիպտոսի մէջ ընդհ. հանգանակութեան գործին։

Ըստ այժմ կը լսենք թէ «Նպաստամատոյց»ի Աղեքսանդրիոյ հատուածը վերջապէս անցեալ շաբթու գործի սկսած է և Առաջնորդ Ս. Հայրը՝ ընկերակցութեամբ գանձապետ Տիար Գէորգ Սարգիսեանի և ուրիշ անդամներու՝ արդէն իսկ քանի մը օրէ ի վեր անձամբ կը շրջագայի Հայերու վաճառատուններ, ամենուրեք ջերմ ընդունելութեան մը հանդիպելով։ Մինչեւ հիմա հաւաքուած փոքրիկ գումարները 350 ոսկիի յանգած են. մեծերը թողուած են վերջին՝ անշուշտ այն նկատումով որ համեստ խանութպանի մը տուած 5 կամ 10 ոսկին դիւրութիւն տայ մեծատունին՝ որոշելու համար ճիշտ համեմատութիւնը իր ընծայելիք նպաստին։

Թէնէտոսէն տասնապետ Պ. Եփրեմ Եփրեմեանէ ստացանք 60 փրանքի այն գումարը, ի նպաստ Բոր-Սայիտի հայ գաղթականներուն, որ ծանուցուած էր «Արև»ի 80րդ թիւով, և զոր իրենց մէջ հանգանակած էին՝ ազգասիրական այնքան յուզիչ զոհողութեամբ մը՝ փրանս. բանակին տեղւոյն 7 հայ կամաւոր զինուորները իրենց «մէկմէկ սու օրականներէն» խնայած դրամովը.... Թէնէտոսի թղթատունը Աղեքսանդրիոյ համար մանտաթօ տուած չըլլալով՝ Պ. Եփրեմեան մեզ ղրկած է 60 Փր.ի փրանս. թղթադրամ։ Կը խնդրենք տեղւոյս Հայուհեաց Կարմիր-խաչէն այն գումարը ստանալ «Արև»էն՝ փոխան ընկալագրի։

«Ընթերցող մը» կը գրէ մեզ. «Ամիս ու կէս առաջ գրած էիք ձեր թերթին մէջ՝ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Աղեքսանդրիոյ Ենթակոմիտէին նախաձեռնութեամբ կազմակերպուած «Արցունքի Հովիտ»ին ներկայացման հասոյթին կէսը պիտի յատկացուի Բոր-Սայիտի գաղթականներուն և միւս կէսը՝ «Երկիր Կռւողներուն»։ Ես ալ տոմսակ մը առած ըլլալով ներկայ էի այդ երեկոյթին և հոն դաշնակցականէ մը լսեցի թէ, հասոյթը 140 ոսկի եղած է։ Պիտի ուզէի գիտնալ թէ այն հասոյթին կէսը արդեօք յատկացուեցա՞ւ դաղթականներուն, և եթէ այո՝ ինչո՞ւ «Արև»ի միջոցաւ չծանուցուեցաւ։»

Ծ. Խ. Մենք ուրիշ տեղ ալ մինչեւ հիմա ոչինչ չկարդացինք այդ ներկայացման հասոյթին գործածութեան մասին։ Այսուհանդերձ կը խորհինք թէ գանձումները վերջացած չըլլալուն պատճառաւ միայն ուշացած է հաշիւը, եւ թէ՝ Ենթակոմիտէն մօտերս գոհացում պիտի տայ «ընթերցող»ին հետաքրքրութեանը։

Ցաւօք կը լսենք թէ Վեր. Բ. Ճէհիզեան երէկ իր բնակարանին մէջ բաւական ծանր արկած մը անցուցած է՝ որուն հետեւանքով կոտրած է իր ձախ թեւը։ Շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթենք մեր մեծայարգ բարեկամին։

Հ. Բ. Ը. Միութեան Բոր-Սայիտի Սիսուան վարժարանի Կրթական Յանձնախումբը կը ծանուցանէ թէ կարող մանկապարտիզպանուհիի մը պէտք կայ. թեկնածուներէն կը խնդրուի դիմել Միութեան կեդրոնատեղին, 33, Շարա Մասապէկ։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական ճակատէն

Փարիզ, 15. — Զեկոյցին ցայտուն դէպքը այն է որ Ֆրանսացիք Ռապրովոյի հիւսիսակողմին մէջ յառաջացած են։ Պուլկարները բուռն կերպով յարձակած են ճակատին ամբողջութեանը վրայ Սէրնայի ձախ եզերքը, բայց մեծ կորուստներով ետ մղուած են։ Ռ.

Սելանիկ, 15. — Սերպիական վաշտ մը երկու վաշտ պուլկարի յաղթելով գրաւեց Թէթօվօն (Գալգանտէլէն), թնդանօթ մը և մեծաքանակ ռազմամթերք ձեռք անցնելով։ Հ.

Աթէնք, 15. — Սելանիկէն ստացուած հեռագիրներ կ'իմացնեն թէ Սերպիոյ հարաւային ճակատին վրայ յամառ ճակատամարտներ կը շարունակուին։ Այս շրջանին Պուլկարները օգնազօրք ստանալով, փորձած են Սերպերուն նախապէս գրաւած Թէթօվօ գիւղը և Պապունայի կիրճերը վերագրաւել։ Պուլկարները յարձակում մը գործած են կիրճերը պաշարելու նպատակաւ։ Հէլ.

Լոնտոն, 15. — Ֆրանսացիք Պուլկարիոյ Բոսթիլրօմ գիւղը գրաւեցին։

Լոնտոն, 15. — Կ'իմացուի թէ Գերմանացիք հեռու նետող մեծ թնդանօթներ ուղարկած են Պուլկարներուն։

ԻՏԱԼԻԱ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Լոնտոն, 14.—Իտալական «Բիէմօնթէ» յածանաւը Սելանիկ հասնելով հոն խարսխած է։ Մօք.

Փարիզ, 15. — «Մաթէն» Սելանիկէն կ'իմանայ թէ իտալական «Բիէմօնթէ» յածանաւը Տէտէաղաճը ռմբակոծած է կարեւոր վնասներ պատճառելով անոր։ Ասիկա Իտալիոյ Պալքանեան պատերազմին մէջ առաջին մասնակցութիւնն է։

Փարիզ, 15. — «Թան» կ'իմացնէ թէ Իտալիա Ալպանիոյ մէջ զինուորական մարմին մը ուղարկելու վրայ է։

ԴԱՇՆԱԿԻՑՔ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Լոնտոն, 15. — Դաշնակիցները Յոյն կառավարութեան մօտ կը պնդեն որպէսզի Սելանիկի մէջ դաշնակից զինուորներուն աւելի դիւրութիւններ ընծայէ և պէտք եղած երաշխաւորութիւնները տայ անոնց ապահովութեանը մասին։ Սքուլուտիսի դահլիճը գումարուեցաւ այս պահանջքը քննելու համար։ «Ֆիկարօ» այս մասին կ'ըսէ. «Մեր պարտականութիւնը մեզի կը հարկադրէ որպէսզի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնենք՝ Քոնսթանթին թագաւորին Սելանիկի զինուորական աշխատութեանց արգելք չհանդիսանալու մասին ստանձնած յանձնառութիւնները անբռնաբարելի ընելու համար։»

Փարիզ, 15.—Դաշնակիցները Սելանիկի մէջ ազդու միջոցներ ձեռք առին զինուորներու շարժումները թշնամիէն ծածկելու համար։ Ոստիկանութիւնը քաղաքէն դուրս վտարեց բազմաթիւ պուլկար գործակալներ՝ որո՛նք վաճառականութեան դիմակին տակ լրտեսութիւն կ'ընէին։ Յունական լրագիրներուն արգիլուեցաւ Դաշնակից զինուորներու շարժումները և Մակեդոնիոյ մէջ անոնց գործողութիւնները յիշատակել։

Աթէնք, 15.—Ֆրանս. նախարար Պ. Տընի Քօշէն հոս հասաւ։ Ջերմագին ընդունելութիւն մը կատարուեցաւ իրեն։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 11.— Բարիզէն կ'իմացնեն թէ Ռումանիոյ Դաշնակիցներու կողքին միջամտութեան կուսակիցները կալացի մէջ մեծ ցոյց մը կազմակերպած են։ Ամբոխը աւստրիական հիւպատոսարանին վրայ յարձակելով քարեր նետած և պատուհաններուն ապակիները կոտրած է։

Լոնտոն, 13.— «Կազէթ տը Ֆրանքֆորթ» կ'իմացնէ թէ ռուս. կառավարութիւնը Պուքրէշ պիտի ուղարկէ զինուորական պատգամաւորութիւն մը գործօն բանակին բարձրաստիճան սպայի մը նախագահութեամբ։ Մօք.

Պուքրէշ, 14.— Կ'իմացնեն թէ Պոլսոյ գերմանական նոր ընտիր դեսպան կոմս Մէթէրնիխ, Պուքրէշէն անցնելու միջոցին Թագաւորին հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է։ Ռ.

Լոնտոն, 15. — Ռումէն կառավարութիւնը Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ միջեւ կատարուող վաճառականութիւնը որոշեց բոլորովին դադրեցնել։ Մօք.

ԾՈՎՈՒՆ ՎՐԱՅ

Հռոմ, 14.— Իտալ. «Պօսնիա» նաւը ընկղմուեցաւ աւստր. դրօշ կրող ընդծովեայէ մը։ Ճամբորդները և նաւաստիները 4 մակոյկներով անվնաս ազատուեցան։

Լոնտոն, 14. — Աւստրիական դրօշ պարզած ընդծովեայ մը «Պօսնիա»ն ընկղմեց։ Կը հաստատուի թէ «Անքօնա»ի թորփիլահարման առթիւ ինը ամերիկացիներ մեռած են։ Այս շոգենաւին մէկ նաւակը՝ որուն մէջ 2 ամերիկացիներ կը գտնուէին, կորսուած է։ Մօք.

Բարիզ, 14. — Թիւրէնէն ստացուած հեռագիր մը համեմատ «Սթամբա» կ'իմացնէ թէ իտալական իշխանութիւնները հրահանգած են քննութիւն մը կատարել որոշելու համար թէ «Անքօնա»ն ընկղմող ընդծովեան գերմա՞ն թէ աւստրիական էր։ Եթէ յետ քննութեան հաստատուի թէ գերման ընդծովեայ մըն էր՝ այն ատեն Իտալիա Գերմանիոյ դէմ պատերազմ պիտի յայտարարէ։ Ռ.

Տարտանէլի մէջ

Լոնտոն, 14. — Վերջին երկու օրուան Թուրք զեկոյցները Սարոսի ծոցին մէջ բրիտանական ազդանաւերու կողմէ բուռն ռմբակոծութիւն մը կը նկարագրեն։ Ռ.

Ամսթերտամ, 15.— Թրքական զեկոյց մը կ'ըսէ. «Շնորհիւ մեր նաւատորմին պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներուն՝ անգլ. «E-20» ընդծովեան նոյ. 5ին ընկղմեցաւ Տարտանէլի մէջ։»

ՔԱՅԶԵՐԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Լոնտոն, 14.— Սելանիկի շրջանակները կը կարծեն թէ Քայզէրը և Աւստրիոյ գահաժառանգ արքայազնը մօտերս Պոլիս պիտի այցելեն, ուր մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին անոնց ընդունելութեանը համար։ Մօք.

Արեւելեան ճակատէն

Պեթրոկրատ, 15. — Զօր. Ռուզքի «Կազէթ տը լա Պուրս»ի թղթակցին հետ էնթէրվիւ մը ունեցած յայտարարեց. «Գերմանական ամբողջ գումարտակներ և նոյն իսկ վաշտեր հիմա փութկոտութեամբ կը յանձնուին, ինչ որ գէշ կանխանշան մըն է։ Անոնք գրկանքներէն և ցուրտէն՝ ուժաթափ եղած են, և բնաւ հետք մը ցոյց չեն տար իրենց սկզբնական վստահութենէն։ Անոնք իրականութիւններ են և ոչ թէ պատրանքներ»։ Ռ.

Լոնտոն, 13. — Ռուս պաշտօն. զեկոյց մը կ'ըսէ թէ ռուս. զինուորները Իրանի մէջ Ուրմիա լճին մօտ Քիւրտերու հետ կռիւի բռնուելով անոնց յաղթած են լճին հարաւակողմին և հարաւային ծայրերուն միջեւ։ Մօք.

Խաղաղական ճակատէն

Լոնտոն, 15. — «Պէրլինէր Թակէպլաթ» կը խոստովանի թէ անկարելի է որ Աւստրիացիք Կորիձիայի մէջ դիմադրեն և այդ քաղաքը երկար ատեն պահեն։ Մօք.

Լոնտոն, 13.—«Կազէթ տը լ'Ալմանի տիւ Նոր» կ'իմացնէ թէ Գերմանիա տրամադիր է հաշտութեան կնքման մասին բոլոր բանաւոր առաջարկները քննելու, բայց կ'ըսէ թէ Պ. Ասքուիթ ոչ մէկ կերպով ցոյց կուտայ թէ իր կառավարութիւնը հաշտութեան կը փափաքի և անգլիական քաղաքականութեան սկզբունքը եղող պզտիկ ազգերու պաշտպանութիւնը մէկդի չէ թողած։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական ճակատէն

Փարիզ, 16.— (Պաշտօն.) Արեւել. բանակ.—Պուլկարները ամսոյս 14ի օրուան ընթացքին բուռն յարձակումներու վերսկսան Սերնայի ձախ եզերքի մեր ճակատին վրայ, սակայն ամէն կողմէ ծանր կորուստներով ետ մղուեցան։ Վարտարի ձախ եզերքին բովանդակ ճակատին վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ։ Սելանիկի մէջ Ֆրանքօ-անգլ. զինուորներու ցամաք հանուիլը կը շարունակուի առանց միջադէպի։ Հ.

Փարիզ, 15.— Ամսոյս 13ին Ռատրովոյին դէպի Քրիվոլաքի շրջանին մէջ անընդհատ հրացանաձգութիւն։ Սերնայի ձախ եզերքին վրայ բուռն գործողութիւն մը սկսաւ ուր Պուլկարները անյաջող կերպով կը շարունակեն իրենց յարձակումները։ Մեր զինուորները երթալով աւելի սերտ կապ մը կը հաստատեն Քրիվոլաքի շրջանին մէջ գործող Սերպ զօրքերուն հետ։ Հ.

Սելանիկ, 15.—Կիրակի օրը ստացուած հեռագիրները աննշան են։ Ֆրանսացիք կը շարունակեն տիրել Քոսթուրինոյի իշխող կատարին, զոր Սրումնիցայի շրջանին մէջ ամսոյս 11ին գրաւեցին։ Պուլկարները օգնական զօրք ստանալով Թէքոլոն վերագրաւեցին։

Հռոմ, 15.—Միթրովիձայէն 13 թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ թէ կացութիւնը երեւելիօրէն բարելաւուած է։ Հարաւային մասին մէջ Սերպերը Գարատաղցիներէն զատելու նպատակաւ կատարուած փորձերը ձախողեցան։ Պուլկարները Նիշէն 10 քիլոմեթր հեռու պարտուելով քաշուիլ ստիպուեցան։ Սերպերը նոյնպէս Մանասթիրի սպառնացող Պուլկարները նահանջելու ստիպեցին։ Ռ.

Փարիզ, 15.—«Բիէմօնթէ»ի կողմէ Տէտէաղաճի ռմբակոծութիւնը ժամ մը տեւեց։ Իտալական յածանաւը երկարուղւոյ կայարանը կրակ ձգելով 30 վակոն քանդեց եւ եզերքի մարտկոցները լռութեան դատապարտեց։ Թշնամի ընդծովեայ մը երկու անգամ փորձեց թորփիլահարել յածանաւը որ նարպիկ շարժումներով թորփիլներէն խուսափեցաւ։ Յետոյ յածանաւը ընդծովեան հարուածեց, բայց չգիտցուիր թէ այս վերջինը ընկղմեցա՞ւ թէ ոչ։ «Բիէմօնթէ» հիմա Սելանիկ հասած է։ Ռ.

Արեւմտեան ճակատէն

Փարիզ, 16 (Պաշտօն.)— Այսօր միմիայն հրետանիի գործողութիւններ կը յիշատակուին՝ մասնաւորապէս բուռն՝ Շամպանիի, Արկօնի, Վոկոյրի, Աբրըմոնի անտառին եւ Ալզասի Ամերձվիլրի շրջանին մէջ։ Հ.

Արեւելեան ճակատէն

Պեթրոկրատ, 16. — (Պաշտօն.) Իլլուքսթի մօտ արուեստական կերպով շինուած արգելքներու շրջանի մը մէջ յառաջացանք։ Չարթորիսքի հիւսիս-արեւմ. շրջանին մէջ բուռն թնդանօթաձգութիւններ։ Թշնամին Բոսկեաթի գիւղին արեւել. կողմին մէջ յառաջացաւ։ Անցեալ ամսուան շրջանին մեր արեւմտեան ճակատին վրայ գերի առինք 674 սպայ եւ 49.200 զինուոր, գրաւեցինք 21 թնդանօթ, 118 գնդացիր, 18 ռմբարձակ եւ 3 լուսարձակ։ Հ.

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ Տպարան
Մ. ՏԱՄՐՏԵԱՆ
Imp. Economique, AleX.

ՍԱԿԱՐԱՆ

17 Նոյեմբեր 1915

ԲԱՄԲԱԿ		Բացում	Փակում
	Նոյ.	17 15]32	17 15]32
	Յունվար	17 11]16	17 11]16
	Մարտ	17 27]32	17 15]16
	Նոյ.(1916)	17 13]32	17 15]32
ԲԱՄԲԱԿԻ ՀՈՒՆՏ			
	(3 ամիս)	102	102
	(2 ամիս)	104 20]40	104

ԱՐԺԵԹՈՒՂԹ

Գրէսի Յօնսիք 1886	Ֆր.	288.50
» » 1903	»	238.50
» » 1911	»	248.50
Ռումելի Երկաթուղի	»	125.—
Բանքամա	»	91.—